



Viliam Judák

„Kresťan, rád na Skalku putuj!“

– týmito slovami sa začína stará pútnická pieseň, ktorá na tomto posvätnom mieste často zaznieva aj dnes, predovšetkým uprostred leta okolo sviatku (17. júla) sv. Svorada a Beňadika, ktorým je Skalka zasvätená. Mnohí spisovatelia a básnici opísali krásu a čaro tohto miesta, ako o tom svedčí aj nasledujúci pohľad:

„Žblnkotajúce vlny (Váhu) v radostnom náhlení unášajú k tiesňave, kde sú na jej pravom brale prečudesne prilpené budovy Skalky, záhadne sa vznášajúce medzi nebom a zemou... Ubehlo už mnoho miliónov minút, a ešte sa to nijako nerozhodlo, lebo od čias, keď tu zbožnosť začala dvíhať prvé kamene na klenby, prešlo poltisícročie s drobnými radosťami aj nevyсловiteľnými bôľmi. No ešte skôr vyhĺbila príroda sama do tvrdého brala hlbokú klenbu, kde žil jeden z apoštolov kresťanstva týchto končín, a dala podnet na neskoršie stavby v tunajšej divej pustatine. Vstupujeme do nej bez vyzvania, a ani rýchly krok nestačí sledovať let fantázie priťahovanej miestom, ktoré posvätila legenda stará ako kresťanstvo na tejto pôde... Avšak aj dnes prežíva návštevník posvätnú úctu a niečo nevyvovedateľné pri návšteve tohto miesta neďaleko bývalého rímskeho Laugaricia s ojedinelým nápisom pochádzajúcim z r. 179/180 a nad ním sa hrdo vypínajúcim hradom, ktorý zažil azda najväčší lesk tohto sveta za ‚pána Váhu a Tatier‘ Matúša Čáka Trenčianskeho. Ako však môže zápašiť o priazeň drsná pustovnícka jaskyňa s prepychovo vyzdobenými sálami?...“ Takto s romantickým pátosom opisuje historik Alojz Medňanský prostredie starobylého benediktínskeho opátstva Skalky. Nečudo! Hoci sa narodil roku 1784 v Priekope pri Martine, detstvo prežil v Beckove a štúdiá absolvoval na piaristickom gymnáziu v Trenčíne, preto toto posvätné miesto dôverne poznal.

Aj človek našich čias si uvedomuje príťažlivosť tohto najstaršieho pútnického miesta na Slovensku, ktoré nemá mariánsky charakter.

Späté je so životom sv. Svorada-Andreja a Beňadika, o ktorých máme spoľahlivé správy z legendy *Život svätých pustovníkov Svorada vyznávača a Beňadika mučeníka*, ktorú napísal ich súčasník päťkostolský biskup blahoslavený Maurus v rokoch 1064 – 1070.

Svorad mal podľa životopisnej legendy prísť „z krajiny Poľanov“. Tradícia v dedine Tropie nad Dunajcom, neďaleko slovenskej hranice, zaznamenala, že tam Svorad žil v mladosti ako mních. Okolo roku 1020 prišiel na územie dnešného Slovenska. Neďaleko Nitry, v benediktínskom kláštore svätého Hipolita na Zobore, ho prijal opát Filip, od ktorého dostal aj rehoľné meno Andrej.

Svorad-Andrej sa po istom čase spoločného života utiahol do samoty a viedol pustovnícky život. V pustovni na Skalke pri Trenčíne žil pravdepodobne až vtedy, keď v starobe dostal mladého pomocníka a učeníka, mnícha Beňadika.

Svätý Svorad-Andrej žil veľmi prísnyim asketickým životom. Keď cítil, že sa mu blíži koniec života, poslal po opáta Filipa a prítomným prikázal, aby sa nedotkli jeho šiat, kým nepríde opát. Ten neskôr rozprával Maurovi nasledovné veci: Keď mŕtve telo zobliekli, našli na ňom reťaz, ktorá sa hlboko zaryla do tela.

Svorad zomrel okolo roku 1030. Pozostatky sú uložené v nitrianskej Bazilike sv. Emeráma. Najväčšia časť relikvií je v Pálfiovom relikviári z roku 1674, ktorý je uložený v oltári katedrály.

Sv. Beňadik bol žiakom a spoločníkom sv. Andreja-Svorada. Po smrti svojho učiteľa sa rozhodol bývať na tom istom mieste. Tri roky tu viedol podľa jeho príkladu veľmi prísny život. Prepadli ho zbojníci, zviazali ho a hodili do Váhu. Ľudia dlho hľadali jeho telo, ale bez výsledku. Zbadali však, že orol, ktorý po celý rok sedával na brehu rieky, akoby niečo pozoroval. A skutočne, našli telo, ktoré bolo aj po roku neporušené, akoby bol Beňadik zomrel len nedávno. Jeho telo pochovali tiež v katedrálnom chráme v Nitre.

Ich príkladný a zbožnosťou naplnený život v ťažkých rokoch po krutých vojnách o trón a moc na počiatku 11. storočia blahodarne vplýval na jednoduchý ľud, ale aj na svetskú i cirkevnú vrchnosť, o čom svedčí ich kanonizácia v roku 1083, viac ako kanonizácia najväčších a najstarších uhorských svätých, kráľa sv. Štefana, biskupa sv. Gerarda a Imricha.

Uctievanie svätcov-pustovníkov zakrátko prekročilo hranice Uhorska a rozšírilo sa do viacerých európskych krajín.

Mnohí historici, napríklad L. Stárek, J. Kútnik, M. Lacko, zastávajú názor, že Beňadik bol Slovák a pochádzal z Ponitria. Dnes sa táto mienka všeobecne prijíma aj zo strany odbornej poľskej verejnosti, hoci si ho viacerí chceli priradiť ako rodáka Svorada.

Zbierka svätcov Uhorska *Acta Sanctorum* (Paríž – Rím 1868) ho menuje Považanom (S. Benedictus Vageus, eremita in Hungaria – Sv. Beňadik Vážsky...). Potvrzuje to i skutočnosť, na ktorú upozorňuje rektor jezuitského kláštora v Trenčíne Ladislav Vid, ktorý píše, že v okolí Trenčína a Skalky je uctievaný a spomínaný len Beňadik: „Populus Trenschini in Skalka solius Benedicti nomen circumfert.“

Na Skalke a v neďalekom okolí boli známe tri povesti o sv. Beňadikovi: Prvá o štyroch grošoch, pre ktoré ho zabili zbojníci, druhá o jaskyni, ktorá sa pred ním otvorila, keď ho počas modlitby prepadli, a tretia o troch zbojníkoch – podľa tejto povesti ho zabili traja zbojníci. Povest' označuje vodcu tejto skupiny – bol ním Žigo.

Tradičia takisto zachovala, že si pltníci, prechádzajúci okolo Skalky, uctievali sv. Beňadika ako svojho patróna a ochrancu a prosili ho o pomoc a ochranu zvláštnou modlitbou. Svedčí o tom aj nasledujúca báseň uverejnená v časopise Orol tatranský v roku 1921:

Pieseň plavecká

Nad Váhom svieti nebeská luna,
lahodný je van, čarovná chvíľa.
Leť, člunku milý, po vlnách tade.
Svätý Svorade, svätý Svorade.

Ó, slávne rumy Skalky trenčianskej,
odkryte závoj pôdy posvätnej.
Zvestujte slávu o vašom vzniku!
Ó, zdrav buď, svätý náš Benediku!

Hoj, Tatry krásne, raje slovenský,
šumte nám heslo predkov svornosti:
Za Boha, národ spešme do šíku,
svätý Svorade a Benediku.

Odstráňte od nás nevery dýku,
svätý Svorade a Benediku.
Dnes, keď nám mračno bezbožstva cloní,
obhajujte nás, svätí patróni!

Skalka sa teda pôsobením týchto pustovníkov stala postupne pútnickým miestom, a dnes možno povedať, že najstarším pútnickým miestom vtedajšieho Uhorska a významným duchovným centrom Slovenska, najmä založením benediktínskeho opátstva nitrianskym biskupom Jakubom v roku 1224. Aj v neskoršom období, keď ho nitriansky biskup Ján Püsky v roku 1644 odovzdal jezuitom. Kláštor predstavoval dar duchovného, vzdelanostného a všeobecného kultúrneho vzrastu, nielen pre jeho obyvateľov, ale celého Považia, ba značnej časti Slovenska. Bol ohniskom evanjelizácie, ale aj duchovnej a materiálnej kultúry. Na Skalke, ako zaznamenávajú dobové záznamy, v tých časoch „mohutnel nábožný spev veriacich (idiomate slavonico) – po slovensky“!

Toto posvätné miesto však bolo, žiaľ, poznačené vojnovými nepokojmi, najmä cisársko-kuruckými vojnami, a postupne pustlo. V 18. storočí boli kláštor a kostol zničené. Dlhý čas ho označovali len zrúcaniny, no zbožný ľud ani vtedy neprestával putovať sem a konať pobožnosti. Konečne roku 1853 bol z milodarov veriacich na Malej Skalke postavený kostol (údajne miesto smrti sv. Beňadika – terajší pútnický kostol). Po ďalšom spustošení, ale aj celkovom zrekonštruovaní bol 13. júla 1924 k úcte týchto našich svätých opäť požehnaný nitrianskym biskupom, neskorším arcibiskupom Karolom Kmeťkom za prítomnosti spišského biskupa Jána Vojtaššáka a za účasti tridsaťtisíc pútnikov. Pri tejto príležitosti bolo opäť zverejnené vyhlásenie, ktoré vzniklo pri konsekrácii troch biskupov v Nitre 13. februára 1921. Tu vznikla myšlienka, aby toto bývalé benediktínske opátstvo bolo „našou národnou katolíckou svätynou a ohniskom nášho cirkevno-národného života“.

Celkový zámer so Skalkou sa však pre mnohé príčiny nerealizoval. Vojnové udalosti 1939 – 1945 neobišli ani Skalku. Oprava chrámu bola ukončená slávnosťou v nedeľu 22. júla 1951. Slávnostnú svätú omšu celebroidal nitriansky administrátor biskup Eduard Nécsey.

Nemožno obísť ani skutočnosť, že ateistický režim sa usiloval získať toto miesto výhradne na kultúrne účely a vylúčiť akékoľvek náboženské prejavy, ako aj to, že každoročne, zhodou okolností pred výročitou púťou, bolo prostredie Veľkej i Malej Skalky zdevastované. Ba v sedemdesiatych rokoch 20. storočia tu boli púte zakázané, vraj z „bezpečnostných dôvodov“. K celkovej oprave sa pristúpilo po zmene spoločenského režimu, najmä po roku 2000.

Skalka dnes žije po celý rok – zásluhou duchovného správcu tohto miesta, viacerých dobrovoľníkov, obetavých ctiteľov aj úsilia Investičného fondu Beňadik. Vďaka tomu sa aj v ostatných rokoch obnovuje a ponúka možnosť duchovného i turistického využitia.

V roku 2014 bola vybudovaná cesta, prebehla oprava exteriéru a interiéru pútnického chrámu, ktorý bol vyhlásený za diecéznu svätyňu a 7. mája 2016 konsekrovaný spolu s novým oltárom a liturgickým zariadením. V rokoch 2018 – 2019 došlo k stavbe pútnického Domu sv. Beňadika s možnosťou ubytovať pútnikov a upraviť okolie. Podobne je zreštaurovaná Veľká Skalka, kde je počas turistickej sezóny zabezpečená sprievodcovská služba.

Samozrejme, každé pútnické miesto (aj toto) je predovšetkým miestom modlitby a duchovného obohatenia, preto sa tam denne konajú bohoslužby (okrem zimného obdobia), organizujú sa púte, duchovná obnova a iné podujatia, napríklad každoročné medzinárodné tvorivé stretnutie umelcov Ora et ars či Nové svitane vo forme pútnického kongresu a podobne. Všetky aktivity sú nasmerované tak, aby na tomto vzácnom mieste duchovne obohatili dnešného človeka.

Tu si viac ako inde uvedomujeme, že kresťanstvo nie je len ideál či slušnosť, ale pozvanie ku každodennému plnohodnotnému životu. Ježiš Kristus, Boží Syn, prežil tento život do jeho dôsledku vo všetkom, okrem hriechu. Preto nás pozýva nasledovať ho, každého originálnym neopakovateľným spôsobom. Cieľom nasledovania nie je len „podobáť sa“ Kristovi navonok, ale „obliecť sa“ v Krista, naplniť sa ním, žiť ho. To je výzva k dokonalosti, k svätosti.

Povzbudením sú pre nás sv. Svorad-Andrej a Beňadik, ktorí poznačili svojím životom a činnosťou toto miesto. Charakteristickým pre oboch benediktínov bola modlitba, práca a asketický spôsob života. Nemožno to však chápať len ako dobový štýl, ktorý je pre mnohých nemoderný. Oni žili tieto hodnoty ako prostriedok na udržovanie a rozvoj viery, živý vzťah k Bohu a k blízkym. V neposlednom rade sú nám obaja vzorom vzťahu k prírode a k životnému prostrediu. V duchu benediktínskej spirituality Ora et labora! kultivovali nehostinnú prírodu. A ich práca, pre dobro iných, sa stala pokračovateľom ich modlitby a liturgie.

Iste, ani v ich časoch – na prelome 10. a 11. storočia – nebolo všetko ideálne. Nechceme ani sa nemôžeme vrátiť do čias stredoveku, ale hľadať a prijať hodnoty, ktoré nás naplnia a obohatia, môžeme aj uprostred dnešného sveta.

SEN PRI SKALKE

Hľa, pod Skalkou, pri Trenčíne,
utíchne Váh v rýchlom behu;
pltník v práci odpočinie,
zazrie div na pravom brehu. –
Hľaď, zo skaly zráznej
staré rumy zmizli!
Na mieste ich velebný chrám
vypína sa hor' k nebesám. –
Podiv vzkrсне v myslí.
Miesto rumov rozváľaných
veže dve sa pnú tam hore;
kríž, znak spásy, skvie sa na nich,
na nich z rána, večer – zore.
Pokrov rudý chrámu
peje pieseň lásky;
čelo chrámu zrie k Trenčínu,
volá k žitiu, volá k činu
celý kraj považský.
„Kde sa vzala náhla zmena?“
riekne pltník udivený.
„Zeleň, zdoba – čo znamená,
čo ten prápor vytýčený? –
Zväzok tu pribije;
zajtra je deň Pána;
v nedeľu chrám nevynechám,
zajdem si tiež k tým potechám,
na Skalku hneď zrána.“ –

Pltník sladko odpočíva
už po vesla ťažkej práci;
blankyt – taje hviezd čo skrýva,
pne sa jako strážnik bdiaci.
Pod sväzkom tok Váhu
šepce zvesti sladké:

O Slovákoch vždy spevavých,
o zmladnutých rumoch starých,
o chráme na Skalke.

Zdá sa mu, že z jasku Skalky
vychádza ktos' ožiarený;
žehná, krížom dáva znaky,
obličaj má skrvavený. –
V pustovníckom rúchu
na vode krok dáva;
prisadne si k pltníkovi,
ukazuje na chrám nový,
o ňom mu vypráva. –

„Sedemsto je rokov tomu,
čo Jakub, biskup nitriansky,
základ dal Božiemu domu,
zbudoval tiež kláštor skalský. –
Kde žertvy pohanské
horievali stále,
Andreja a Benedikta
chrám s kláštorom postavil ta,
pri trenčianskej skale.

V chráme tom nebeské slasti
mal duch môj pri stánku Pána;
telo moje – tam v oblasti
Nitry, v chráme Emeráma –
s mojím učiteľom
Andrejom spočíva,
z vln Váhu ta prenesené,
v hrobke chrámu uložené,
duch pri Skalke býva.

Dobre viem, čo ľud povráva
o mojom tu v Skalke jasku:
že ma skryla skala tmavá,

by hatila zbojskú chásku –
na život mi siahnúť,
a že strážny orol –
od zranených mojich údov,
v hĺbke Váhu nezrušených,
za rok sa nepohol.

Povešť túto ja si vážim,
dar to ľudu slovenského;
za to bedlím nad Považím,
nad Nitrou času ťažkého. –
Na Skalku som došiel,
jak váš verný rodák,
bo tu v susedstve Trenčína –
kríž, mrav zdobil Slávy syna,
bratom je mi Slováč.

Aj ty vždycky, brat môj milý,
lásku chovaj k Slavianovi,
keď je v mravoch ušľachtilý,
úctu k Bohu dá Kristovi!“
Pltník v spánku vzdychne,
dmúť sa hrud' počína;
pustovník zvesť ďalej dáva –
jako skvela s' Skalky sláva
v susedstve Trenčína.

„Benedikta rehoľníci,
čo na Skalke stánok mali –
v školách, poliach robotníci,
utvorili raj – zo skaly. –
Bujarí junáci
Slávy – zvykli práci. –
Pod sekerou rehoľníka
húšť padla i jalov krika –
ožili Slováci! –

Na ľud zletel bóľov nával,
rozkolníctva vznikly vrede. –
Keď na to spomínam,
žiaľ mi srdce morí! –
Každý národ seba slabý,
deliac s', tvoriac zášti žlaby –
a kríž, chrámy borí!“ –

Vtedy v zväzku praskne čosi;
zošúverilo sa veslo –
Chlap precitne – už niet noci;
tu svit! – šero zjavu prešlo!
Pltník šiel na Skalku,
slyšal, videl všetko:
znel hlas o vyslobodení;
Ale prišli časy ťažké –
Tatár lietal Nitry poľom;
zvädly i kraje považské,
Skalka tiež ľahla popolom –
V les skryl sa, kto vládal,
nebolo čuť slova;
spevy na Skalke prestali,
zmĺkly varhanov písťaly,
húkala len – sova. –

Skalka padla, opäť vstala;
ožila a zasa mrela;
života jej Nitra dala,
keď ju stihla smrti strela. –
Keď s kalichom prápor
zavial od Moravy,
tu na svahoch Skalky krásnych
naplnil sa tiež úžasných
bóľov kalich žravý. –

Nemec novú vieru dával,
Turek, Maďar nasial biedy;
rodoláskou chrám zrodený –
svätzil biskup Kmeťko. –

Na Skalke stál ľudu nával
vôči trenčianskemu hradu;
biskup ľudu svojmu kázal,
Slovákovi dal túto radu:
„Čuj, ľudu môj milý!
Sleduj Boží zákon! –
Skalka kým u Váhu stojí,
ty buď verným v žitia boji –
kresťanom – Slovákovi!“ –*

Poznámka

- * Báseň vyšla tlačou: Dr. Jozef V. Budaý: *Život sv. Andreja a Benedika slov. pustovníkov*, Trnava 1924